

Аннотация. Стаття посвящена дослідженню професійної підготовки документалістів в інформаційній середі. В статті актуалізується питання документалістичного виховання в соціально-педагогічних дослідженнях; виховання розглядається як частина соціальної сфери, виділяються способи реалізації соціального замовлення виховання, вивчається вплив виховання документалістів на соціальне розвиток і суспільний прогрес.

Проведений аналіз досліджень документалістичного виховання свідчить, що в освітній практиці накопичено значний арсенал педагогічних ідей, однак теоретичне осмислення педагогічного досвіду відбувається надзвичайно повільно. Очевидно, що розвиток спеціальності «Документалістика і інформаційна діяльність» потребує розробки теоретичних основ педагогіки професійного виховання документалістів, що, в свою чергу, зможе забезпечити якісну і професійну підготовку фахівців.

Ключевые слова: документаліст, інформаційна середа, виховання, педагогічні дослідження.

Abstract. The article is devoted to the investigation of the professional training of documentary specialists in the information environment. The issues of documental education in social and educational research are updated in the article; education is considered as a part of social sphere; the ways to implement of social order in documental education are defined; the influence of documental education at social development and social progress is studied.

The analysis of the recent researches of documental education proves that in educational practice a significant arsenal of teaching ideas has already been worked out, however, theoretical understanding of the teaching experience is extremely slow. Obviously, the development of the scientific discipline "Documentation and informational activity" needs to develop a theoretical framework of pedagogy of professional education of documentary specialists, which, in turn, will be able to provide quality and professional training.

Key words: documentary specialist, information environment, education, educational researches.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2016

Г. В. Шелюк

СПЕЦИФІКА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ Св. СИНОДУ (НА МАТЕРІАЛАХ ЖУРНАЛУ «ЦЕРКОВНО-ПРИХОДСКАЯ ШКОЛА»)

Анотация. У статті на матеріалах журналу «Церковно-приходская школа» розкрито специфіку виховного процесу у початкових школах Св. Синоду. З'ясовано, що виховання у цих школах здійснювалось спільно

церквою, школою, сім'єю, громадськістю і ґрунтувалось на релігійних засадах, загальнолюдських та національних цінностях. Доведено, що виховний вплив здійснювався, насамперед, через зміст освіти, у позаурочній та позакласній діяльності, причому вчителі церковнопарафіяльних шкіл використовували широкий спектр форм, методів і засобів виховання учнів. Саме початкові школи Св. Синоду були осередком збереження самобутніх основ православ'я і народності в умовах реалізації державної політики русифікації царської Росії наприкінці ХІХ–початку ХХ ст.

Ключові слова. виховний процес, початкові школи Св. Синоду, журнал «Церковно-приходская школа», християнська мораль.

Постановка проблеми. Відповідно до розвитку суспільства, політичного ладу й ідеологічної ситуації у конкретній країні змінювалась й мета виховання підростаючого покоління й система виховання, й організація та спрямованість виховного процесу. Зміна цілей виховання на різних етапах розвитку людства не була випадковою чи довільною: вона завжди була зумовлена характером суспільних відносин й панівною ідеологією.

Організація виховного процесу як у школі, так і в інших виховних інститутах держави буде ефективною у разі знання й творчого використання кращих надбань педагогів минулого. Вчителі, вихователі, методисти повинні усвідомлювати, що організувати виховний процес слід з урахуванням численних вітчизняних виховних традицій. Тому вивчення малодосліджених сторінок вітчизняної історії виховання є важливим завданням у сучасній педагогічній науці.

Одним з цікавих і малодосліджених феноменом української системи виховання є початкові школи Св. Синоду, які традиційно радянською педагогікою оцінювались негативно, хоча неупереджений аналіз їх діяльності дає змогу переоцінки їх ролі і місця в збереженні української національної системи цінностей і традицій.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Історію системи виховання у вітчизняній школі досліджували О. Вишневський [3], В. Кравець [8], О. Сухомлинська [11] та ін.

Аналіз діяльності шкіл Св. Синоду свого часу здійснили С. Бричок [2], В. Омельчук [13], І. Петренко [15]. При цьому аналіз специфіки виховного процесу у початкових школах Св. Синоду (за публікаціями у журналі «Церковно-приходская школа») на сьогодні ще не здійснювався, тому саме такий аналіз і став завданням пропонованої статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окремою вагомою ланкою в системі вітчизняної початкової освіти кінця ХІХ ст. стали початкові школи відомства Священного Синоду – соборного церковного уряду, який мав усі види вищої влади і через який діяла в церковному керівництві верховна самодержавна влада. Найважливішим завданням навчальних закладів цього відомства було духовно-моральне виховання підростаючого покоління на засадах християнства і народності. Саме в

кінці XIX – на початку XX ст. формувалась цілісна методична база навчальних закладів Духовного відомства, що мала на меті посилення морального і методичного складників та підвищення ролі церковних шкіл у системі початкової освіти того часу. В освітній діяльності православного духовенства найважливіше місце займала церковнопарафіальна школа, яка давала початкову освіту дітям українського селянства.

«Церковно-приходская школа» – щомісячник, який видавався у 1887–1906 роки при Київській єпархіальній училищній раді і мав на меті удосконалення методичного забезпечення вчителів церковнопарафіальних шкіл [19].

У 1898 р. Училищна Рада при Св.Синоді рекомендувала Єпархіальним Училищним Радам і повітовим відділенням, завідувачам другокласними й учительськими церковнопарафіальними школами обов'язково виписувати ці друковані видання. Журнали призначалися не лише для вчителів церковнопарафіальних шкіл, вони висвітлювали положення церковних шкіл Росії, дидактичні й методичні питання церковної освіти, розпорядження й постанови урядових закладів. У журналі додатково публікувалися твори художньої літератури, тексти й ноти духовних пісень.

На сторінках журналу друкувались матеріали, які об'єднувалися ідеєю виховання дітей у дусі православної віри – головною метою діяльності церковнопарафіальних шкіл взагалі. Зокрема, на сторінках журналу вперше було започатковано друк інструктивних матеріалів з організації виховного процесу, рекомендовані плани виховних заходів.

Виховний процес у початкових школах Св.Синоду кінця XIX – початку XX століття будувався на релігійних засадах: релігійне виховання мало слугувати основою морального.

Характерною особливістю діяльності шкіл Св.Синоду було домінування виховних цілей над дидактичними. Як зазначалось у звіті обер-прокурора Св.Синоду, «церковная школа ... ставит на первом месте воспитательную цель...» [4, с. 106]. Головним у церковнопарафіальній школі було виховання у школярів набожності, любові до ближнього, правдивості, ширості, поваги до батьків, любові до праці, високих патріотичних почуттів [10, с. 53]. Виховний процес повинен був стверджувати православне вчення віри і християнської моралі, а також вказати дитині, що робити, чим жити, для чого жити.

Як би громадські діячі кінця XIX – початку XX ст., пізніше радянські ідеологи педагогіки не намагались нівелювати позитивну роль початкових шкіл Св.Синоду, все ж заслуговують на увагу думки й таких відомих просвітителів, як Гр. Наш – відомий український громадський та політичний діяч, публіцист і педагог. У праці «Нова сила» Гр. Наш доводив, що «українське селянство цілі віки жило з церковною школою, і, хоча було темне, а проте мало свою, хоч і примітивну, культуру» [5, с. 42], що церковнопарафіальна школа не проводила денаціоналізацію, «в ній виросла нова сила, яка впливає на культурний поступ села; сила, яка часто творить протилежне тому, для чого приставлена, творить культурні

цінності» [5, с. 40]. На підтвердження останнього ідеологи церковнопарафіальної школи застерігали вчителів, що знання можуть стати злом, якщо їх володар – дитина – ігноруватиме християнську мораль.

Отже церковнопарафіальна школа мала, на думку Гр.Наша, головну перевагу над міністерською – вона не «витравлювала національне почуття народу», дозволяла зберегти «свою культуру», виховувала у дитині християнську мораль [там само, с. 42].

Розглянемо більш розлого, як саме організовувався виховний процес у початкових школах Св.Синоду.

Насамперед, виховання у цих школах ґрунтувалось на усвідомленні дітьми понять «Бог», «людина», «обов'язок», «добро», «зло», «мир», «любов», на знанні і розумінні вихованцем норм і правил поведінки. Виховні завдання, які ставились перед вчителями початкових шкіл Св.Синоду, розв'язувались за допомогою конкретних форм, методів і засобів виховання. Для формування поглядів, понять, переконань використовувались розповіді, бесіди, роз'яснення, тобто методи формування свідомості учнів.

Аналіз публікацій журналу «Церковно-приходская школа» дає змогу стверджувати, що вчителями церковнопарафіальних шкіл широко застосовувались бесіди, особливо на етичні теми. Предметом бесід обирались релігійно-моральні теми з церковної і вітчизняної історії, причому відбирались ті події, в яких найбільш сильно і показово демонструвалась сила народу, його віра і відданість вітчизні [17].

Метод роз'яснення найчастіше застосовувався, наприклад, у процесі обговорення правил поведінки, негативних проявів у поведінці учнів (грубість, хамство).

Свою чергою, застосовуючи розповідь, вчителі повинні були слідувати за емоційністю викладу матеріалу, за мовою, за вмінням говорити. Дітей привчали шанобливо вітатись до старших, хлопчиків – знімати головний убір. Для всіх учнів без винятку обов'язковим було зустрічати вчителя або відвідувача в класі стоячи. Учні вчили терпимості, їм заборонялось в школі битись, сваритись, штовхатись, заборонялись будь-які грубі випадки стосовно інших людей.

За допомогою методу привчання у дітей виховувалась культура поведінки. Від учнів церковнопарафіальних шкіл вимагали, аби вони приходили до школи чисті, мали охайний вигляд, акуратно користувались книжками і зошитами.

Вчителям радили застосовувати для учнів церковнопарафіальних шкіл своєрідні етичні настанови-правила:

1. Входячи в школу, зніми головний убір, поклонись, привітайся, все зайве заховай.
2. Не лінився, старанно вчись.
3. Не вибігай без причин під час уроку з кімнати.
4. Уважно слухай свого учителя.
5. Відповідай лише те, що добре завчив.
6. Бажай кожному добра і чим можеш допомагай.

7. Уникай сварок, бійок, лихих пригод.

8. Коли повернешся додому, привітайся, все розклади на місце, розкажи, що вивчив за день [9, с. 77].

У публікаціях журналу пропонувалась методика застосування методів стимулювання у церковнопарафіяльних школах. Система виховної роботи, яка базувалась на стимулюванні, орієнтувалась на внутрішні можливості, що закладені в самих дітях, виходила з необхідності викликати у дитини потребу в певній поведінці і зумовлювала мотиви такої поведінки [18]. При цьому, в арсеналі виховних засобів церковнопарафіяльної школи метод покарання займав не останнє місце. На основі аналізу журнальних статей можна зробити висновок, що в школі існувала чітка система заборон: учням заборонялось сидати на чужі місця, обмінювати, купувати і продавати будь-що в школі, користуватись чужим одягом, книгами, паління тютюну.

Натомість вчителям заборонялось хвалити, перехвалюючи учнів, засуджувати низьку успішність, застосовувати до всіх учнів однакові методи впливу, не обзивати дітей лайливими словами, не залишати дитину без обіду, не ставити на коліна, не бити, не виганяти учнів у коридор під час уроку, не тягати дітей за вуха і коси (це привчало до жорстокості). У церковнопарафіяльних школах не було карцерів, на відміну від міністерських шкіл. Досить своєрідними були дисциплінарні заходи. За певне порушення дисципліни (лінь, спеціальні витівки, замах на авторитет учителя) учням робили зауваження, виносили догану наодинці, догану в присутності учнів, позбавлення місця на певний час («без місця»), пересаджування за окремий (спеціальний) стіл, повідомлення батькам про поведінку учня, запрошення батьків до школи, заборона грати в спільні ігри з дітьми, виключення зі школи. У тих школах, де виставляли оцінку за поведінку, застосовували зниження балів за поведінку. Крім того, досить поширеним видом покарання було залишення учнів після уроків (залежно від провини учень лишався на 0,5–2 год.). Найчастіше в цей час учні під наглядом вчителя виконували якусь роботу (повторювали погано вивчений урок або готували домашні завдання). Фізичні методи покарання в церковнопарафіяльних школах не заборонялись, але вважались неефективними, оскільки діти до них звикали, тому що батьки вдома били дітей [16].

Автори публікацій журналу «Церковно-приходская школа» наголошували, що покарання повинне бути адекватним вчинку і справедливим. Із цього приводу досить інформативною є стаття «Порядок (дисципліна) в школі», вміщена в січневому номері журналу за 1892 рік. Стаття містить конкретні поради щодо забезпечення дисципліни учнів та засобів впливу на них. Слід зауважити, що актуально і сьогодні звучить таке застереження учителів: «Із 10 ударів, які робить учитель учневі, на 9 заслуговує він сам» [16, с. 327].

Крім цього, журнал вміщував цікаві практичні поради вчителям у різних нетипових ситуаціях. Наприклад, якщо у класі здійснено крадіжку учнем вперше, то вчителю радять речі повернути власнику, а особу злодія

не розкривати перед учнями класу. Якщо учень здійснював крадіжку вдруге, то вчинок доцільно обговорити з усіма учнями класу [18].

З аналізу публікацій журналу нами встановлено, що досить своєрідно радили застосовувати вчителям початкових шкіл Св. Синоду і метод заохочення. Важливо було не перехвалити учня, дотримуватись при похвалі певної обережності, почуття міри. Види заохочень, які застосовувались вчителями були досить різноманітні: схвалення, підбадьорювання, похвала, подяка, нагородження грамотами, подарунками. Поширеним було заохочення увагою, коли вчитель виказував зацікавленість до успіхів і переваг учнів, переживав з ними разом горе і радість. Не менш поширеним видом заохочення було застосування як нагороди похвальних відгуків учителів про учня перед усіма учнями школи.

Водночас, як підтвердив аналіз публікацій, не рекомендувалось нагороджувати дітей за успіхи в навчанні, бо, на думку вчителів, успіхи залежать від задатків, які є спадковими. Учнів нагороджували за добру поведінку і доброзичливе ставлення до товаришів.

Зазначимо, що у початкових школах Св. Синоду, зокрема, у церковнопарафіяльних школах, позакласна робота була набагато краще організована, ніж в міністерських. Це пояснювалось тим, що в позакласній роботі вчителі міністерських шкіл не ризикували проводити розваг, бо потрібен був спеціальний дозвіл від представника Міністерства народної освіти, а для церковнопарафіяльних шкіл дозвіл на проведення позаурочної і позакласної діяльності (свята, вечори, читання, екскурсії) слід було мати від священника, який безпосередньо підписував план вчителя і, як правило, довго не вагався. Позакласні заходи в церковнопарафіяльних школах вважались ефективним засобом організації дітей, об'єднання їх у групи.

Вчителями церковнопарафіяльних шкіл позакласні свята організовувались досить часто. Так, у багатьох школах, святкувався день відкриття школи, день св. Кирила й Мефодія, день св. Наума, святкувались особливі дні у шкільному житті дітей (Різдво, Новий рік). В окремих школах влаштовували недільні і святкові читання, на які запрошували батьків учнів. На Різдво, на Паску влаштовували літературно-музичні вечори з показом «гуманних картин» (своєрідних спектаклів), хоча свідчень про такі вечори дуже мало [7].

У підготовці вечорів брали участь майже всі учні, тому вчителі кожному учневі давали певні доручення: одні писали сценарії, інші готували обладнання, малювали, ходили по хатах і запрошували односельчан на виставу. На такі свята в школі чи навколо неї збиралось майже все місцеве населення. Гр. Наш, аналізуючи діяльність церковнопарафіяльних шкіл з організації виховної роботи, стверджував, що в програмі свят, які проводили церковнопарафіяльні і міністерські школи (святкування Різдва, Паски) були відмінності. Водночас у програмах церковнопарафіяльних шкіл досить часто «траплялися українські пісні, вірші, ігри» [6, с. 45].

Особливе місце у позакласній роботі займала робота з хором. Організація хору була обов'язкова для кожної церковнопарафіяльної школи. Як правило, вчитель не обмежувався годинами навчального плану, а працював з хором і в позаурочний час. Шкільні хори співали в святкові дні в церкві, на різних сільських урочистих подіях. Наприклад, шкільний хор села Бологівці 9 травня 1890 р. виступав у м. Острозі з нагоди батальйонного свята. Хор співав молебень. Співаки з'явилися там у свитках, з торбинами через плече, у яких лежали ноти. Хором керував випускник цієї ж школи [12, с. 148].

У недільні та святкові дні діти, які навчались в школі, мали бути на службі в церкві. Діти часто співали під час вечірньої служби, брали участь у церковних процесіях. Найкращі учні (хлопчики) допускалися у вівтар, допомагали виносити кадило, свічки, деяким доручали читати «Апостол».

У публікаціях журналу «Церковно-приходская школа» нами віднайдено свідчення про те, що поширеним видом позакласної діяльності в церковнопарафіяльних школах були шкільні прогулянки та екскурсії, хоча ніяких офіційних розпоряджень із цього приводу не існувало [14]. Як підтверджує аналіз статті «Паломничество учеников начальных народных школ», прогулянки здійснювались найчастіше весною і восени та мали не лише виховний, але й освітній характер. Під час прогулянок вчителі повідомляли дітям інформацію з природознавства, сільського господарства, географії, діти збирали мінерали, рослини, однак окремі прогулянки носили лише розважальний характер [14].

Збереглися спогади учня церковнопарафіяльної школи з м. Кременець Льва Биковського про такі прогулянки: «Після науки навесні інколи ходили від Дубенської «рогатки» через монастирський цвинтар, яр, продирались на гору, на галявину ... Там разом бавилися всі учні й вчитель. Зав'язувались знайомства, приязнь, пізнавали один одного» [1, с. 60].

В окремих школах практикувались екскурсії до монастирів. Свідчення про таку форму роботи знаходимо у тих же спогадах: «Не раз ходили до Почаєва на 2-3 дні, так бували на Богослужінні в Успенському Соборі, оглядали Лавру, печери. Ходили на дзвіницю ... Обідали в монастирській їдальні, де написано було по-московськи «стол постный», де нам давали смажені на олії котлети з рижиків й ще щось подібне ...» [1, с. 61]. Екскурсії до святих місць справляли велике враження на дітей, сприяли їх релігійно-моральному вихованню, долучали до християнських цінностей. Історичний огляд місць, знайомство із залишками старовини відігравали освітню роль, а замілювання красою рідної природи, спілкування з наставниками й ровесниками згуртовувало колектив, об'єднувало, діти жваво обмінювалися враженнями. Це сприяло вихованню в учнів товариськості, взаємодопомоги, дружби, чемності, щирості тощо.

Поради, які містились на сторінках журналу радили учителям шкіл Св. Синоду толерантно будувати стосунки з батьками дітей,

організувати тісну співпрацю із сім'єю. Батьків радили запрошувати на екзамени, на свята, на виступи хору. Шкільне свято ставало сімейним. Батьки відчували себе учасниками навчально-виховного процесу. Можливо, саме тому українські селяни досить прихильно ставилися до шкіл Св. Синоду, зокрема до церковнопарафіяльних шкіл.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, можна зробити висновок, що позитивним моментом в організації виховного процесу початкових шкіл Св. Синоду було те, що виховання у церковнопарафіяльних школах здійснювалось спільно церквою, школою, сім'єю, громадськістю і ґрунтувалось на релігійних засадах, загальнолюдських та національних цінностях. Виховний вплив здійснювався, насамперед, через зміст освіти, у позаурочній та позакласній діяльності, причому вчителі церковнопарафіяльних шкіл використовували широкий спектр форм, методів і засобів виховання учнів. Особливістю всієї діяльності цих шкіл було домінування виховної мети над дидактичною. Саме ці школи були осередком збереження самобутніх основ православ'я і народності в умовах реалізації державної політики русифікації царської Росії наприкінці XIX – початку XX ст.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні ролі й місця журналу «Церковно-приходская школа» у поширенні педагогічних ідей просвітителів XIX ст.

Список використаних джерел:

1. Биковський Л. Спомин з дитячих літ / Л. Биковський // Літературна Волинь. – 1955. – Ч. 2. – С. 57–63.
2. Бричок С. Б. Журнал «Церковно-приходская школа» як історико-педагогічне джерело вивчення діяльності церковнопарафіяльних шкіл (кінець XIX – початок XX ст.) / С. Б. Бричок // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 92–97.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання: пед. нариси / О. Вишневський. – Львів : Львівський обл. наук.-метод. ін-т освіти : Львівське обл. пед. т-во ім. Г. Ващенко, 1996. – 238 с.
4. Всеподданейший отчет обер-прокурора Св. Синода за 1884 год. – СПб., 1884. – 789 с.
5. Гр. Наш. Нова сила / Гр. Наш // Світло. – 1914. – № 9. – С. 40–47.
6. Гр. Наш. Обое краці / Гр. Наш // Світло. – 1913. – № 5. – С. 36–47.
7. Из заметок сельского учителя // Церковно-приходская школа. – 1892. – март. – С. 86–89.
8. Кравец В. П. Історія української школи і педагогіки : Курс лекцій: Навч. посібник для пед. вузів / В. П. Кравец . – Тернопіль : Б.в., 1994 . – 359 с.
9. Макковейский Н. Педагогика древних отцов и учителей церкви / Н. Макковейский. – К. : Тип. Петра Барского, 1897. – 81 с.
10. Миропольский С. И. Очерк истории церковно-приходской школы от первого ее возникновения на Руси до настоящего времени / С. И. Миропольский. – 2-е изд. – СПб., 1910. – 224 с.

11. Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933: Навч. посібник / О. В. Сухомлинська та ін.; За ред. О. В. Сухомлинської. – К.: Заповіт, 1996. – 304 с.
12. Необычный певческий хор в сельской церкви // Церковно-приходская школа. – 1891. – май. – С. 148.
13. Омельчук В. В. Розвиток освіти на Волині (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / В. В. Омельчук; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 20 с.
14. Паломничество учеников начальных народных школ // Церковно-приходская школа. – 1891. – декабрь. – С. 269–276.
15. Петренко І. М. Церковнопарафіальні школи Лівобережної України в системі освітньої політики уряду Російської імперії (1884–1917 рр.). / І. М. Петренко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 206 с.
16. Порядок (дисципліна) в школі // Церковно-приходская школа. – 1892. – январь. – С. 323–328.
17. Постановка учебно-воспитательного дела в церковно-приходской школе // Церковно-приходская школа. – 1891. – август. – С. 24–40.
18. Практические советы неопытному учителю // Церковно-приходская школа. – 1892. – март. – С. 142–160.
19. Энциклопедический словарь Брокгауза и Эфрона. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vehi.net/brokgauz/all/111/111962.shtml>

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED:

1. Bykovsky Lev. Spomyn z dytyachykh lit [Memories of childhood] / L. Bykovsky // Literaturna Volyn. – 1955. – Ch. 2. – S. 57–63. (in Ukrainian)
2. Brychok S. B. Zhurnal “Tserkovno-prykhodskaya shkola” yak istoryko-pedahohichne dzherelo vyvchennia diyalnosti tserkovnoparafiialnykh shkil (kinets XIX – pochatok XX st.) [The magazine “Parochial school” as a historical and pedagogical source of knowledge of the activities of the parish schools (the end of XIX – beginning of XX centuries)] / S. B. Brychok // Pedahohichniy diskurs. – 2013. – Vyp. 15. – S. 92–97. (in Ukrainian)
3. Vyshnevsky O. Suchasne ukrayinske vykhovannya: ped. narisy [Modern Ukrainian education: ped. essays] / O. Vyshnevsky. – Lviv: Lvivsky obl. nauk.-metod. in-t osvity: Lvivske obl. ped. t-vo im. H. Vashchenka, 1996. – 238 s. (in Ukrainian)
4. Vsepoddanejshij otchet ober-prokurora Sv. Sinoda za 1884 god. [Submitted report of the chief Procurator of St. Synod in 1884] – S.Pb., 1884. – 789 s. (in Russian)
5. Hr. Nash. Nova syla [New power] / Hr. Nash // Svitlo. – 1914. – № 9. – S. 40–47. (in Ukrainian)
6. Hr. Nash. Oboye krashchi [Both the best] / Hr. Nash // Svitlo. – 1913. – № 5. – S. 36–47. (in Ukrainian)
7. Iz zametok selskogo uchitelja [Notes from the village teachers] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1892. – mart – S. 86–89. (in Russian)

8. Kravets V. P. Istoriya ukrayinskoyi shkoly i pedahohiky [History of Ukrainian school and pedagogics] : Kurs lektsiy: Navch. posibnyk dlia ped. vuziv / V. P. Kravets' . – Ternopil' : B.v., 1994. – 359 s. (in Ukrainian)
9. Makkovejskij N. Pedagogika drevnih otcov i uchitelej cerkvi [Pedagogy of the ancient fathers and teachers of the Church] / N. Makkovejskij. – K.: Tip. Petra Barskogo, 1897. – 81 s. (in Russian)
10. Miropolskij S. I. Ocherk istorii cerkovno-prihodskoj shkoly ot pervogo ee vzniknovenija na Rusi do nastojashhego vremeni [Essay on the history of the parish school from its first appearance in Russia to nowadays] / S. I. Miropolskij. – 2-e izd. – S.Pb., 1910. – 224 s. (in Russian)
11. Narisy istoriyi ukrayinskoho shkilnytstva. 1905–1933: Navch. posibnyk [Essays on the history of Ukrainian school education. 1905-1933] / O. V. Sukhomlynska ta in.; Za red. O. V. Sukhomlynskoyi. – K.: Zapovit, 1996. – 304 s. (in Ukrainian)
12. Neobychnyj pevcheskij hor v sel'skoj cerkvi [An unusual choir singing in a rural Church] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1891. – maj – S.148. (in Russian)
13. Omelchuk V. V. Rozvytok osvity na Volyni (druga polovyna XIX – pochatok XX st.) [The development of education in Volhynia (the second half XIX – beginning XX century)] : Avtoref. dys... kand. ped. nauk: 13.00.01 / V. V. Omel'chuk; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – K., 2002. – 20 s. (in Ukrainian)
14. Palomnichestvo uchenikov nachalnyh narodnyh shkol [The pilgrimage of the students of elementary public schools] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1891. – dekabr' – S. 269–276. (in Russian)
15. Petrenko I. M. Tserkovnoparafiialni shkoly Livoberezhnoyi Ukrayiny v systemi osvithoi polityky uryadu Rosiyskoyi imperiyi (1884–1917 rr.) [Parish school of left-Bank Ukraine in the system of educational policy of the government of the Russian Empire (1884-1917)] / I. M. Petrenko. – Poltava: RVV PUSKU, 2008. – 206 s. (in Ukrainian)
16. Porjadok (disciplina) v shkole [The order (discipline) in school] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1892. – janvar' – S.323–328. (in Russian)
17. Postanovka uchebno-vospitatel'nogo dela v cerkovno-prihodskoj shkole [The formulation of education in parish school] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1891. – avgust – S.24–40. (in Russian)
18. Prakticheskie sovety neopytnomu uchitelju [Practical advice to an inexperienced teacher] // Cerkovno-prihodskaja shkola. – 1892. – mart – S.142–160. (in Russian)
19. Jenciklopedicheskij slovar' Brokgauza i Jefrona [Brokgaus and Efron's encyclopedic dictionary] / Rezhim dostupu: <http://www.vehi.net/brokgauz/all/111/111962.shtml> (in Russian)

Аннотация. В статье на материалах журнала «Церковно-приходская школа» раскрыта специфика воспитательного процесса в начальных школах Св Синода. Выяснено, что воспитание в этих школах осуществлялось совместно церковью, школой, семьей, общественностью и

основувалося на релігійних початках, общечеловеческих и национальных ценностях. Доказано, что воспитательное влияние осуществлялось, прежде всего, через содержание образования, во внеурочной и внеклассной деятельности, причем учителя церковноприходских школ использовали широкий спектр форм, методов и средств воспитания учеников. Именно начальные школы Св. Синода были сердцевиной сохранения самобытных основ православия и народности в условиях реализации государственной политики русификации царской России русификации украинского населения в конце XIX – начале XX ст.

Ключевые слова: воспитательный процесс, начальные школы Св. Синода, журнал «Церковно-приходская школа», христианская мораль.

Abstract. The article in the magazine "The parish school" author disclosed the specifics of the educational process in primary schools St. Synod. The author found that education in these schools was carried out jointly by the church, school, family, community and was based on religious principles, humanity and national values. We proved that nurturing carried out primarily by the content of education, after-hour and after-school activities, teachers and parish schools have used a wide range of forms, methods and means of education of students. These primary schools St. Synod were the focus of conservation original foundations of Orthodoxy and nationalism in terms of implementing the state policy of tsarist Russia in the late XIX – early XX century.

Key words: educational process, primary schools St. Synod magazine "The parish school", Christian morality.

Стаття надійшла до редакції 17.05.2016

А. І. Шидловський

ЗМІСТОВНО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У статті уточнено сутність поняття «особливості технології» професійної компетентності майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю. Здійснено системне вивчення феномена професійної компетентності, визначено і описано його структуру. Проаналізовано технології формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізико-технологічного профілю в сучасному світі. Описано програму, розроблену на основі проектно-модульної форми організації освітнього простору. Розкрито головні напрями розвитку професійної компетентності студентів.

Ключові слова: майбутні вчителі, професійна компетентність, технології, професійна діяльність, академічна успішність, соціальні зв'язки, самостійна робота.